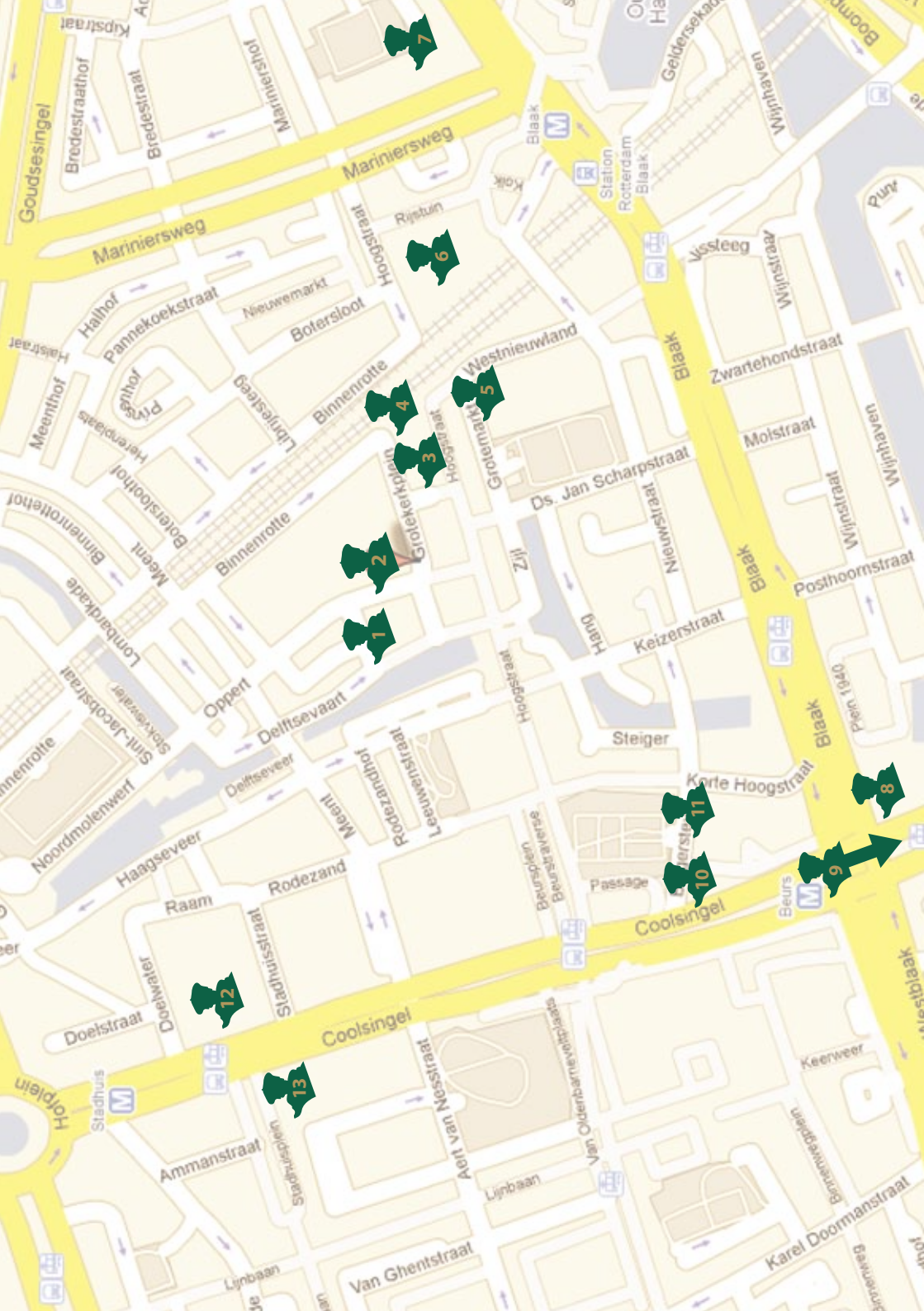

Stadswandeling Erasmus in Rotterdam 2008

De wandeling voert in de binnenstad langs:

pagina

Inleiding	4
1. Het standbeeld van Erasmus	5
2. De Laurenskerk	7
3. Locatie van het geboortehuis van Erasmus	8
4. Ankertegels op de Binnenrotte	9
5. Voormalige locatie van het standbeeld op de Grootte Markt	10
6. Bibliotheek Rotterdam	11
7. Beeld Lof der Zotheid – Monument voor een ezel	12
8. Maritiem Museum Rotterdam	13
9. Erasmusbrug	14
10. Voormalige locatie voor de HBU	15
11. Historisch Museum Rotterdam – Schielandshuis	16
12. Stadhuis	17
13. Tegeltabelau op de gevel van het Holbeinhuis	18

Verder zijn er Erasmus memorabilia te zien in of op:

14. Muurschildering Erasmus en Rumi (Erasmusstraat 137)	19
15. Gevel in de Gouvernestraat hoek Nieuwe Binnenweg	20
16. Museum Boijmans Van Beuningen (Museumpark 18-20)	21
17. Erasmiaans Gymnasium (Wyttemaweg 25)	22
18. Monument aan de Statenweg	23
19. Jan Sonjéstraat	24
20. Historisch Museum Rotterdam – De Dubbelde Palmboom (Voorhaven 12).	25
21. Havenstraat 172	26
22. Plaqueette Erasmus Logo van Rotterdam (Sint Jobskade 140, Müllerpier)	27
23. Metrostation Zuidplein.	28
24. Erasmus Universiteit Rotterdam (Campus Woudestein, Burgemeester Oudlaan 50) 29	
Fotoverantwoording	30
Colofon.	31

Inleiding

Erasmus werd geboren in Rotterdam op 28 oktober 1466 als tweede zoon van Gerardus Helye Rotterdammis (Gerard Eliaszoon uit Rotterdam) en Margaretha, dochter van een chirurgijn uit Zevenbergen. Zijn vader verbleef tweemaal voor langere tijd in Italië, de eerste keer vóór de geboorte van zijn twee kinderen en de tweede maal enkele jaren nadat de zoontjes waren geboren tot aan zijn dood. Margaretha vertrok met haar twee jonge kinderen naar familie in Gouda en Erasmus keerde nooit naar Rotterdam terug. Hij overleed te Basel (Zwitserland) in de nacht van 11 op 12 juli 1536.

Al in zijn eigen tijd werd Erasmus gezien als een groot geleerde, en nadien beschouwd als 'prins der humanisten' of 'vorst der letteren'. Hij pleitte voor vrijheid van meningsuiting en zag humor, spot en ironie als belangrijke voorwaarden voor de dialoog tussen mensen. Verdraagzaamheid betekende voor hem open staan voor anderen en de bereidheid om de eigen standpunten te herzien. Dogmatisme en fundamentalisme waren hem vreemd. Zo zette hij zich fel af tegen de uiterlijkheden van de geloofsbeleving: geloof was voor hem een innerlijke beleving.

Erasmus maakte dikwijls bezwaren tegen de eigengereidheid van gezagsdragers, tegen heersende misstanden, tegen oorlog en geweld. Zijn geschriften waren zijn belangrijkste 'wapens'. Hij spottte met gewichtigoenerij en schijnheiligheid en was er van overtuigd dat goed onderwijs tot goede volwassenen leidt. Onderwijs hoort daarom voor iedereen te zijn, ongeacht afkomst of welstand. Met zijn geschriften zette hij ook jonge lezers aan tot nadenken over moraal en maatschappij. Zijn veroordeling van geweld en zijn pleidooien voor wellevendheid, innerlijke beschaving en verdraagzaamheid doen tot op de dag van vandaag hun invloed gelden.

Omdat Erasmus zijn talloze brieven en geschriften ondertekende met Erasmus Roterodamus kon de stad Rotterdam van die naamsbekendheid profiteren. Op de gevel van zijn geboortehuis stonden versregels die in drie talen de herinnering aan de 'vermaarde Erasmus' levend hielden. Ook werd er halverwege de zestiende eeuw een standbeeld van de geleerde opgericht, het eerste in een reeks van vijf. Bezoekers van de stad, binnen- en buitenlandse geleerden, maar ook vorsten en prelaten, kwamen speciaal om het standbeeld en het geboortehuis te zien. Stadsplattegronden werden voorzien van het portret van Rotterdams grootste zoon, waarmee de geleerde tot schutspatroom van de stad werd verheven. Zo werd hij het symbool van Rotterdam.

Ook nu zijn er nog plekken in de stad die wijzen op haar verbondenheid met Erasmus. Deze wandeling leidt u langs die locaties en objecten en geeft informatie over de relatie met Erasmus.

1. Het standbeeld van Erasmus

- 1549:** Ter gelegenheid van het bezoek van prins Philips en de landvoogdes Maria van Hongarije aan Rotterdam wordt een houten beeld van Erasmus opgesteld.
- 1557:** Op de nieuw aangelegde brug over de Steigergracht, het nieuwe marktveld genoemd, wordt een stenen beeld geplaatst.
- 1572:** Het beeld wordt door Spaanse soldaten bestookt en in de Maas gedumpt. Er wordt een nieuw houten beeld opgericht.
- 1593/95:** Het houten beeld wordt vervangen door een meer dan manshoog stenen beeld.
- 1618:** Hollands bekendste bouwmeester/ beeldhouwer Hendrick de Keyser krijgt de opdracht van de stad Rotterdam om een bronzen beeld te maken.
- 1622:** Het beeld wordt in brons gegoten bij de geschut- en geelgieterij Ouderogge in de Hoogstraat; op 30 april 1622 wordt het beeld geplaatst op de brug van het Marktvel.
- 1674:** Het beeld wordt weggehaald uit vrees voor een opstootje waarbij het Erasmus standbeeld het zou moeten ontgelden.
- 1677:** Na herstel van de brugfundering wordt het beeld teruggeplaatst op een nieuwe sokkel.
- 1810:** De Fransen willen het beeld tot kanon omgieten. Dit wordt verhinderd door het Rotterdamse stadsbestuur dat een flinke som geld biedt om het te behouden.
- 1850:** Het beeld wordt hersteld, opgeknapt en schoongemaakt, en er wordt een zwaarder, ruimer ijzeren hek om het beeld gezet waardoor het beter tot zijn recht komt en de tekst op het voetstuk makkelijker valt te lezen.

- 1905:** Voor het beeld wordt een plantsoentje aangeplant, dat een aangebracht rooster in het verlengde bruggewelf moet verhullen.
- 1940:** Het beeld overleeft het bombardement. Het wordt uit voorzorg in een opgemetselde en met zandzakken beschermde 'sarcofaag' gelegd op de binnenhof van Museum Boymans.
- 1945:** Het beeld wordt na de bevrijding geplaatst op de hoek tussen de Coolsingel en Blaak voor het HBU bankgebouw.
- 1963:** Het beeld moet weg vanwege de aanleg van het metronetwerk. Het wordt tijdelijk opgeslagen in Museum Boijmans Van Beuningen.
- 1964:** Het beeld wordt geplaatst op het Grotekerkplein dichtbij de Laurenskerk op een kopie van de sokkel uit 1677. De oude sokkel wordt van gemeentewege geschonken aan het Erasmiaans gymnasium en op 23 februari 1965 in feestelijke processie naar de school vervoerd.
- 1996:** Onbekenden trekken het beeld omver; het loopt lichte beschadigingen op.
- 1997:** Het beeld wordt gerestaureerd en in 1998 weer op zijn sokkel gehesen. Sinds de 'val' van het beeld in november 1996 wordt er gediscussieerd over de plaatsing van het beeld in de publieke ruimte. Overal ter wereld worden bronzen beelden ontvreemd en omgesmolten. Van verschillende zijden is voorgesteld om het beeld in een museum te plaatsen en op de sokkel aan het Grotekerkplein een replica neer te zetten. De gemeente heeft echter besloten, op advies van het Centrum Beeldende Kunst en deskundigen, het beeld in de openbare ruimte te laten staan.

2. De Laurenskerk

Het gebouw was het middelpunt van het middeleeuwse Rotterdam en heeft eeuwenlang een cruciale rol gespeeld. Het was niet alleen de hoofdkerk, maar ook het middelpunt van het sociale leven in de stad. In het verleden bestond in de Laurenskerk geen scherpe scheiding tussen religieuze en niet-religieuze activiteiten. Het was het enige gebouw waar de burgerij in groten getale bijeen kon komen, bijvoorbeeld voor publieke afkondigingen en uitdelingen aan de armen. Notariële akten werden er bewaard, scheepstuig gerepareerd, lakens van het lakengilde gedroogd en timmerhout opgeslagen.

Tot in de jaren tachtig van de vorige eeuw bepaalde de Laurenskerk het gezicht van de stad. Na de oorlog was de kerk, weliswaar zwaar getroffen door het bombardement (het interieur brandde volledig uit), de enige overgebleven bebouwing uit de middeleeuwse stad. De kerk werd in de periode 1947-'68 gerestaureerd en daarmee het symbool van de Wederopbouw. De zwaar beschadigde grafmonumenten werden eveneens gerestaureerd. De met koper ingelegde grafzerk van geelgieter Jan Cornelissen Ouderogge bleef intact. Uit de Ouderogge geschutgieterij in de Hoogstraat kwam het standbeeld van Erasmus. De grafzerk ligt in de derde kapel links van de hoofdingang. De tekst op de grafzerk luidt:

**HIER LEIT BEGRAVEN IAN CORNELISSEN OVDEROGGE GESCHVT EN KLOCKGHIETER
TOT ROTTERDAM STEERF DEN 29 AVGVSTVS A° 1625.**

In de Laurenskerk hangt een model van het in Rotterdam gebouwde schip de Liefde. Op 27 juni 1598 voer vanuit Rotterdam een vloot uit van vijf schepen om via Straat Magalhaes (de zeestraat tussen Patagonië en Vuurland), eerst Chili en Peru te bereiken, en vervolgens naar de Indische archipel te varen. Een van de schepen, oorspronkelijk Erasmus genaamd vanwege het houten Erasmus hekbeeld, was herdoopt tot de Liefde, om beter aan te sluiten bij de namen van de overige schepen: Geloof, Hoop, Trouw en Blijde Boodschap. Begin april 1599 bereikte de vloot, na zware verliezen te hebben geleden, Straat Magalhaes. In september voeren de vijf schepen verder. Voortdurende hinderlagen van de Spanjaarden kostten de Liefde haar bevelhebber en een groot deel van de bemanning. Met William Adams (lees de roman of zie de film Shogun) als nieuwe kapitein slaagde het schip als enige erin verder te varen en in april 1600 bereikte de Liefde het eiland Kiusiu. Na twee jaar had het eerste schip onder Nederlandse vlag, met slechts 24 man aan boord die nauwelijks nog op hun benen konden staan, Japan bereikt. Erasmus begeleidde zo de eerste tocht van een Nederlands schip over de Grote Oceaan. Het schip werd door de Japanse regering leeggehaald. Drie eeuwen later bleek dat het hekbeeld in een tempel werd vereerd als Kateki-sama, Zendeling uit het westen, of als Oranda Ebisu, Hollandse Handelsgod. Het originele hekbeeld staat in het Keizerlijk Museum te Tokio en een kopie ervan in het Maritiem Museum Rotterdam.

De Sint-Laurenskerk wordt nu de Laurens genoemd, er vinden grootse bijeenkomsten en feesten plaats. De kerk is in juli 2008 begonnen met de ontwikkeling van een permanente tentoonstelling. Via een reis langs twintig thema's, zowel religieus als niet religieus, zal de geschiedenis van Rotterdam en de Laurens tot leven komen.

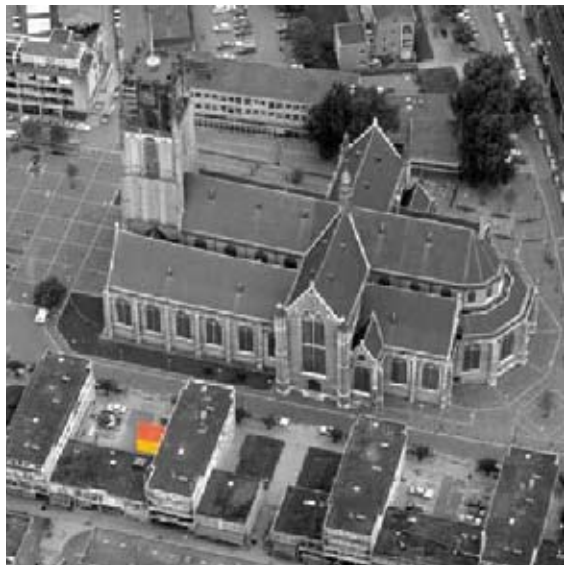

3. Locatie van het geboortehuis van Erasmus

Van de precieze locatie van het geboortehuis van Erasmus zijn geen officiële documenten bekend. Er is altijd aangenomen dat het geboortehuis aan de toenmalige Nieuwe of Wijde Kerkstraat stond, het derde huis aan de westzijde vanaf het kerkhof van de Laurenskerk. Maar, er is niets meer over van Erasmus' geboortehuis. In 2007 is met behulp van oude kaarten de precieze locatie getraceerd. De plek waar het geboortehuis stond, steekt nu ongeveer twee meter diep en vier meter breed in de opslagruimte van een winkel aan de Hoogstraat. De overige acht meter is trottoir en parkeerruimte.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog is de grond in de volledig gebombardeerde binnenstad tot 1,5 meter afgegraven. Het is goed mogelijk dat op 3 à 4 meter diepte nog restanten van de fundering van het geboortehuis van Erasmus te vinden zijn. Vanaf het standbeeld van Erasmus loopt diagonaal over het Grotekerkplein een (denkbeeldige) zichtlijn naar de plek van het huis waar hij het levenslicht zag.

Om de locatie van het geboortehuis van Erasmus te markeren heeft de Stichting Erasmushuis Rotterdam een plaquette door kunstenaar Ron Offermans laten ontwerpen. Op de plaquette zijn de versregels in drie talen te lezen die in de zestiende eeuw op het geboortehuis waren aangebracht. Deze plaquette is tijdens de tweede Nacht van Erasmus, 11 juli 2007, door burgemeester Opstelten onthuld. Ook heeft hij toen de precieze locatie van het geboortehuis op het trottoir en de parkeerplaatsen met witte verf gemarkeerd. Bij de gemeente is een voorstel ingediend om de omtrek van het geboortehuis blijvend in het plaveisel te markeren.

4. Ankertegels op de Binnenrotte

In 1996 zijn op het marktplein de Binnenrotte 762 roestvrijstalen ankertegels in het plaveisel aangebracht. Bij sterke wind kunnen de marktkramen hieraan worden verankerd. De ankertegels zijn in 1990 ontworpen door Adriaan Geuze (Bureau West8), de architect van het Binnenrotte Marktplein, het Schouwburgplein en van het bekroonde ontwerp voor de markering van de Brandgrens. Van de 762 ankertegels draagt de helft de beeltenis van Erasmus.

Geuze wilde aanvankelijk het standbeeld van Erasmus op het nieuwe marktplein plaatsen. In ieder geval vond hij dat het niet voor de Laurenskerk hoorde te staan, omdat Erasmus geen kerkvader was.

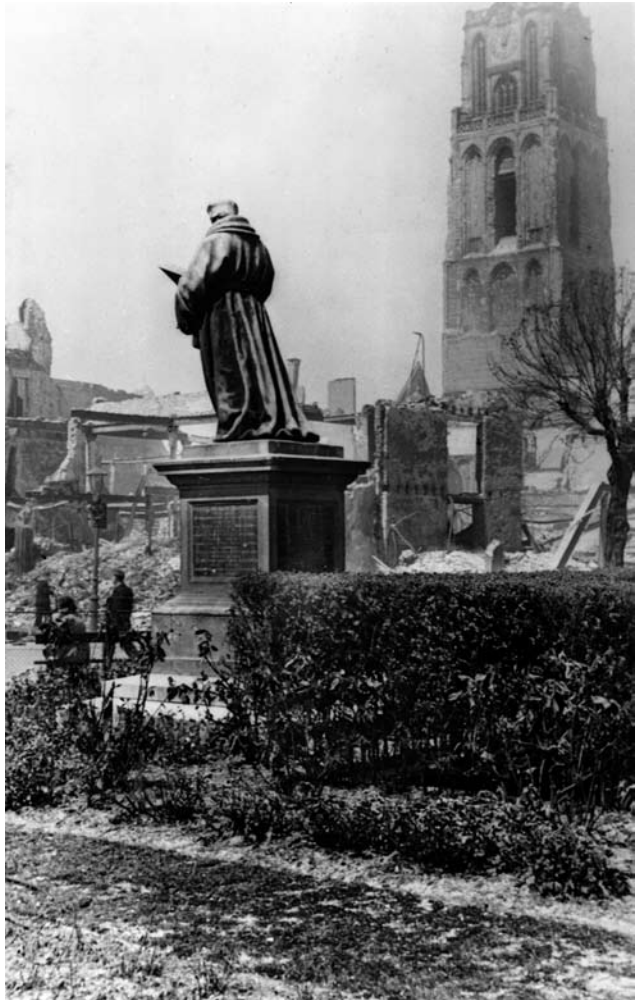
Ook vond hij het beeld verkeerd staan ten opzichte van de zon, omdat de schaduwen op het beeld niet zouden kloppen. Van gemeentewege mocht er echter niets aan de plaats van het beeld veranderen.

Geuze besloot toen het silhouet van de Erasmuskop met boek op de ankertegels op de Binnenrotte te graveren, zodat Erasmus toch terug is op het huidige marktplein waar hij volgens hem hoort.

5. Voormalige locatie van het standbeeld op de Grote Markt

Bij het bombardement op 14 mei 1940 stond Erasmus op de Grote Markt. Hoewel vrijwel alle bebouwing rond de markt volledig werd verwoest, bleef het standbeeld voor vernieling gespaard. Erasmus stond eenzaam tussen smeulende ruïnes op een geblakerde vlakte. Eind mei 1940 werd besloten het beeld in veiligheid te brengen. Het werd in een opgemetseld graf bedekt met zandzakken gelegd op de binnenhof van Museum Boymans.

6. Bibliotheek Rotterdam (Hoogstraat 110)

Op de zijgevel van Bibliotheek Rotterdam staat in van kleur veranderende neonletters de spreuk *Heel de aarde is je vaderland* en de handtekening van Erasmus.

Voor Erasmus was dit ook zo, hij voelde zich overal thuis, hij had geen binding met één vaderland. Voor hem gold het gezegde: *Ubi bene, ibi patria* – Waar het goed is, daar is mijn vaderland.

Erasmus hechtte veel waarde aan spreekwoorden en gezegden. Jarenlang heeft hij ze verzameld, vooral uit de klassieke Griekse en Romeinse overlevering in oude handschriften. In het boek *Adagia* heeft hij ze bijeengebracht en er een eigentijdse toelichting bij geschreven. De eerste uitgave publiceerde de uitgever/drukker Aldus Manutius te Venetië in 1508. Het boek telde toen 3260 nummers. De laatste uitgave tijdens Erasmus' leven verscheen in 1536 te Basel, met in totaal 4151 Griekse en Latijnse spreekwoorden.

De bibliotheek bezit een indrukwekkende Erasmuscollectie, die uit 30.000 banden bestaat. De boeken zijn ingedeeld in drie categorieën: de werken van Erasmus zelf, werken van klassieke schrijvers en kerkvaders door Erasmus uitgegeven en werken over Erasmus. De collectie wordt bewaard in een speciaal beveiligde kluis met een constante temperatuur (18°) en gecontroleerde luchtvochtigheid.

De Erasmuscollectie is opgezet door prof. dr. W.L. de Vreese, die van 1919 tot 1934 bibliothecaris was in Rotterdam. De collectie wordt nog steeds uitgebreid onder meer met moderne vertalingen van de boeken van Erasmus.

Sinds 2005 heeft de bibliotheek in samenwerking met de EUR een Erasmus Center opgezet, een virtueel informatiecentrum (www.erasmus.org). Medewerkers van het Center zijn de afgelopen drie jaar bezig geweest met de digitale ontsluiting van de enorme collectie. In 'een digitale etalage' kan de Erasmus Schatkamer van Bibliotheek Rotterdam worden bekeken.

7. Lof der Zotheid – Monument voor een ezel

Aan de Burgermeester van Walsumweg, in de groenstrook tussen twee verkeerswegen, staat het beeld Lof der Zotheid – Monument voor een ezel. In 1988 vierde de Erasmus Universiteit Rotterdam haar 75-jarig bestaan met een reeks wetenschappelijke en culturele activiteiten. Eén daarvan was het project 'Lof der Zotheid', dat in samenwerking met het Centrum Beeldende Kunst werd gerealiseerd. Uit acht schetsontwerpen werd het ontwerp van Geert van de Camp gekozen. Uitgangspunt van dit ontwerp is het klassieke ruitersstandbeeld met hier een ezel als symbool van dwaasheid. Het lijf van de ezel is een constructie van bollen en kegels en de benen zijn omgevormd tot een gestileerde golf. Het uiteindelijke voorstel was het resultaat van meer dan 70 schetsen, waarin Van de Camp steeds nieuwe toevoegingen en veranderingen uitprobeerde. Voorbijgangers in een filmpje op vimeo.com zagen er een waterkraan of sinaasappelpers in. Het abstracte eindresultaat roept ook een narrenkap in herinnering!

8. Maritiem Museum Rotterdam *(Leuvehaven 1)*

Het Maritiem Museum Prins Hendrik werd in 1874 opgericht. De basis van de collectie werd gelegd door Prins Hendrik in de negentiende eeuw; de collectie telt nu meer dan een half miljoen objecten, die een periode van ruim vijf eeuwen beslaan. Door de kwaliteit en gevarieerdheid van de collectie, behoort het museum tot de top van maritieme musea in de wereld.

Sinds 1986 is het museum gevestigd in het huidige pand, een ontwerp van architect Wim Quist, bekend om zijn geometrische doosvormen en zichtbare constructies. In 2000 werd de naam Maritiem Museum Rotterdam. Tot de collectie behoort de eerder genoemde replica van het hekbeeld van het schip de Liefde. Het oorspronkelijke beeld was ter gelegenheid van een tentoonstelling tijdelijk terug in zijn geboortestad in 1998. De kopie werd in 1962 door een Japanse delegatie uit Tokio en Kyoto aan de stad Rotterdam aangeboden.

Hekbeeld en kopie van het hekbeeld van het schip de Liefde

9. Erasmusbrug

Uit een onderzoek in 2005 naar de bekendheid van Erasmus in Rotterdam, blijkt dat 60 procent van de Rotterdammers niet weet wie Erasmus was. Van degenen die meenden te weten wie hij was, gaf 25 procent als antwoord dat hij de ontwerper van de Erasmusbrug is. Slechts vijftien procent wist dat hij eeuwen terug leefde en iets met boeken te maken had.

De Erasmusbrug, ontworpen door Ben van Berkel en op 4 september 1996 geopend, is de tweede brug over de Maas in het centrum van Rotterdam. De brug heeft behalve de naam geen link met de persoon Erasmus.

Er is een gezegde dat Erasmus opnam in zijn verzameling Adagia (sprekwoorden en gezegden) dat luidt 'Sexagenarios de ponte deiicere'. Dit betekent: Zestigjarigen van de brug gooien.

Erasmus geeft verklaringen voor dit gezegde, die hij vond bij verschillende klassieke schrijvers. Bij de Romeinen werden ouderen – alsof ze seniel zijn en voor geen enkele taak in het leven meer deugen – verplicht tot niets doen en uit alle functies geweerd. Aan zestigjarigen werd in die dagen het stemrecht ontzegd, omdat ze door hun leeftijd geen openbare ambten meer konden bekleden.

Ovidius beschrijft de gewoonte in het oude Rome dat de jongeren, om als enigen te kunnen stemmen, de zwakke ouderen van de brug in de rivier gooiden. En de overlevering wil dat men, nadat Rome van de Galliërs bevrijd was, de zestigjarigen wegens voedselgebrek van de brug af in de Tiber gooide.

10. Voormalige locatie voor de Hollandsche Bank Unie (HBU) *(Coolsingel 104)*

Na de bevrijding moest er een nieuwe plaats voor het beeld gevonden worden. In het Binnenstadsplan 1945 kwam de markt niet op de Groote Markt locatie terug. Eind juli 1945 werd het standbeeld geplaatst op het zuidoostelijke uiteinde van de Coolsingel, bij het Churchillplein, voor het gebouw van de Hollandsche Bank Unie. Het kantoorgebouw werd in de jaren dertig ontworpen door de architect W.M. Dudok (1884-1974). De HBU noemt het kantoorgebouw sinds 1946 het Erasmushuis, zoals boven de ingang aan het Bulgersteyn staat vermeld. Het Erasmusbeeld heeft hier gestaan tot 1964, toen de werkzaamheden voor de metroaanleg begonnen en het beeld in de weg stond.

11. Historisch Museum Rotterdam –

Schielandshuis (Korte Hoogstraat 31)

Het Schielandshuis is het enige bewaard gebleven gebouw uit de zeventiende eeuw in het Rotterdamse centrum. Het werd tussen 1662 en 1665 gebouwd in opdracht van het hoogheemraadschap Schieland.

De architect is vermoedelijk Pieter Post, onder meer verantwoordelijk voor het stadhuis van Maastricht en de waaggebouwen van Leiden en Gouda. Samen met Jacob van Campen ontwierp hij het Mauritshuis en Huis Ten Bosch.

Het Schielandshuis herbergt samen met De Dubbelde Palmboom (*zie nr. 19*) de collectie van het Historisch Museum Rotterdam. In beide musea bevinden zich interessante Erasmus memorabilia.

In het Schielandshuis hangen twee opmerkelijke zeventiende-eeuwse schilderijen waarop het Erasmus standbeeld is te zien.

- Stadsgezicht, fruit- en kaasmarkt bij maan- en kaarslicht met het Erasmusbeeld, geschilderd tussen 1650/60 door Cornelis Jansz Snellinck.
- Uit 1680 dateert het paneel van Lieve Verschuier ‘Staartster boven Rotterdam’.
- Vroedschappenning (1689). Romein de Hooghe ontwierp voor de Rotterdamse vroedschap een zilveren penning die ook in goud werd uitgevoerd. De voorzijde van de penning toont het Erasmusstandbeeld op de voorgrond. Een gezelschap van zestien personages zit of staat gehuld in antieke gewaden en confereert of musicert met elkaar voor een klassiek tempelfront. De opdracht: ‘Principi Patriae Que’ (Voor prins en vaderland) is te lezen in het tempelfries. Heden, verleden en ver verleden zijn in de voorstelling bijeengebracht. De haven van Rotterdam, het wapenschild van de stad en een palmboom vormen de voorstelling op de keerzijde van de penning.

12. Stadhuis *(Coolsingel 40 - rondleiding op afspraak)*

Het stadhuis, een kolossaal bouwwerk met hoge klokkentoren, werd opgetrokken naar het ontwerp van prof. dr. Henri Evers. De Rotterdamse gemeenteraad wilde een 'ouderwets' gebouw, de keuze viel daarom op het strakke neorenaissance ontwerp van Evers. Op 12 augustus 1914 werd de eerste paal geslagen en op 10 augustus 1920 was het stadhuis voltooid.

Tijdens de bouw van het stadhuis kwam in 1916 het voorstel om in de halfronde raamafsluitingen boven het balkon een drietal beroemde Rotterdammers te vereeuwigen als vertegenwoordigers van wetenschappen, kunsten en handel. De keus viel op Erasmus als wetenschapper (in het midden), de schilder Pieter de Hoogh voor de kunsten (rechts) en Johan van der Veeken als koopman (links). E. van der Tuuk beeldhouwde de portretten in de medaillons.

In het stadhuis is Erasmus ook te vinden: boven de deur van kamer 120 – de koffiekamer van de raadsleden – is een mozaïek aangebracht met een voorstelling van Erasmus. De bijbehorende tekst luidt: 'Hier rees de groote zon en ging te Basel onder'.

13. Tegeltableau – Holbeinhuis (Coolsingel 65)

Sinds 1954 siert een tegeltableau de gevel van het Holbeinhuis tegenover het stadhuis op de Coolsingel, hoek Stadhuisplein. Een Zwitsers verzekeringsbedrijf dat in het Holbeinhuis was gevestigd, had de kunstenaar Louis van Roode via een besloten prijsvraag uitverkoren een kunstwerk te maken voor de gevel van het kantoorpand. Van Roodes ontwerp voldeed het beste aan de opdracht om de culturele en materiële verbindingen, die Rotterdam en Basel steeds hebben gehad, in beeld te brengen. De kunstenaar liet zich voor zijn creatie inspireren door een tekening van Hans Holbein de Jonge in het Kupferstichkabinett in Basel. Het tegeltableau meet twaalf bij zeven meter en is uitgevoerd in glasmazaïek op schokbeton.

Op het tegeltableau zijn Rotterdam en Basel afgebeeld verbonden door de Rijn. Midden boven is Roterodamum te lezen en midden onder Inclyta Basilea (Roemvol Basel). De ruiter te paard, Erasmus, geboren in Rotterdam en overleden in Basel, verbindt de beide steden. Hij heeft zich vanwege de roerige tijden in wapenrusting gestoken om zo min mogelijk lastig gevallen te worden tijdens zijn reizen. Het mozaïek bestaat uit ca. 250.000 gebakken en geglazuurde steentjes.

Erasmus was de eerste Europese kosmopoliet. Hij reisde veel in de West-Europese landen en overnachtte dan in herbergen, waar hij zich ergerde aan de barbaarse gewoonten van de herberggasten. Erasmus probeerde de kinderen van tijdgenoten wat beschaving bij te brengen en schreef in het boekje *De civilitate morum puerilium – De beleeftheid der kinderlijcke zeden* een aantal gedragsregels op. Vooral gedrag aan tafel krijgt veel aandacht met opmerkingen als: ‘peuter geen etensresten uit je tanden met je nagels, dat doen honden en katten’. Het is een soort Amy Groskamp–ten Have etiquetteboek avant la lettre.

14. Muurschildering Erasmus en Rumi *(Erasmusstraat 137)*

De UNESCO riep 2007 uit tot Mevlana jaar. Het was toen 800 jaar geleden dat de schrijver, dichter en mysticus Mevlana Rumi werd geboren in het huidige Afghanistan. Als vluchteling belandde hij na de nodige omzwervingen in het Turkse Konya, waar hij de Soefi orde van de beroemde draaiende derwisjen stichtte. Een religieuze gemeenschap die vooral verdraagzaamheid hoog in het vaandel heeft staan. Rumi's 800ste verjaardag werd gevierd als een Europees feest van tolerantie en toegang tot kennis. In opdracht van het Centrum Beeldende Kunst Rotterdam werd de muurschildering Erasmus en Mevlana Rumi vervaardigd, die op 10 juli 2008 werd onthuld. Het is een eerbetoon aan twee beroemde denkers uit verschillende culturen en periodes: Rumi vertegenwoordigt het oosterse humanisme van de 13^e eeuw, en Erasmus het westerse christen-humanisme van de 16^e eeuw. De schildering is gemaakt door de Groningse kunstenaar Ahmad Reza Haraji, Iraniër van geboorte. Voor wie geen Arabisch spreekt, de tekst onder de portretten luidt: 'Wij zijn gekomen om te verenigen, niet om te scheiden'. De regel is afkomstig uit een gedicht van Rumi.

15. Gevel in de Gouvernestraat hoek Nieuwe Binnenweg

Vier portretkoppen in natuursteen verlevendigen de afbladderende speklagen in de bakstenen gevel van het pand aan de Gouvernestraat voor de hoek met de Nieuwe Binnenweg. Boven de kop van Erasmus, daaronder de kop van Piet Hein.

16. Museum Boijmans van Beuningen

Museum Boymans ontstond dankzij een legaat van F.J.O. Boymans aan de stad Rotterdam in 1841. De schilderijen en andere kunstvoorwerpen werden ondergebracht in het Schielandshuis, waar in 1849 Museum Boymans werd geopend. Bij een brand in 1864 ging een deel van de collectie verloren, maar door nieuwe aankopen en vooral legaten werd de collectie weer aangevuld. In 1935 werd het nieuwe gebouw betrokken, ontworpen door Ad van der Steur. In 1958 verwierf het museum de collectie van havenbaron D.G. van Beuningen, en kreeg het museum ook de huidige naam. Drie ingrijpende verbouwingen en uitbreidingen (in 1971, 1990/91 en 2003) waren nodig om de steeds groeiende collectie te kunnen blijven huisvesten en tonen. H.-J. Henket realiseerde in 1991 het Van Beuningen-De Vriesepaviljoen, dat tegen de zuidzijde van het museum is aangebouwd.

Tot de collectie van het museum behoort een schilderij uit 1879 van de schilder Hendrik Albert van Trigt. Erasmus is afgebeeld op zijn sterfbed te Basel, waarbij zijn vrienden Amerbach, Froben en Episcopiuis aanwezig zijn. Erasmus stierf in de nacht van 11 op 12 juli 1536. Zijn laatste woorden luidden in het Nederlands: 'Lieve God'. Na decennialang in depot te hebben gestaan, hangt het schilderij nu in zaal 23 met 19de-eeuwse schilderkunst.

C. E. Taurel, Erasmus op zijn sterfbed, ets naar het schilderij van H. A. van Trigt, 1879

17. GYMNASIVM ERASMIANVM

Erasmiaans Gymnasium *(Wytemaweg 25)*

De school begon haar bestaan als parochieschool van de Laurenskerk, een kleine 700 jaar geleden. De oudste geschreven vermelding dateert uit 1328. Dat jaar wordt aangehouden als het oprichtingsjaar van de school. De huidige naam, Erasmiaans Gymnasium, dateert uit 1842. Volgens Erasmus moeten op school het mens-zijn, menselijkheid, menselijke waardigheid en beschaving centraal staan.

De school verhuisde in 1937 naar de huidige locatie. De nieuwbouw werd ontworpen door de toenmalige stadsarchitect Ad van der Steur.

Boven de oude hoofdingang toont het frontonreliëf van natuursteen een Erasmuskop de face in het midden en symbolische figuren links en rechts;

In de hal staat een beeld van Erasmus ten voeten uit gemaakt door Willem Verbon;

In de rotonde op de verdieping is in een glas-in-loodraam 'Erasmus onder een erepoort' te zien. Het raam werd gemaakt door Jaap Gidding in 1937, naar de houtsnede 'Erasmus in eim Ghüs' door Hans Holbein de Jonge;

In de tuin staat sinds 23-02-1965 de sokkel die in 1677 gemaakt werd voor het Erasmusbeeld van Hendrick de Keyser uit 1622.

18. Monument aan de Statenweg 147

Het monument aan de Statenweg is een hardstenen gedenksteen, ontworpen door L.H. Timmerman-Papenhuijzen. Het werd onthuld op 4 mei 1988. De tekst op de gedenksteen luidt:

In de woning Statenweg 147 werd op 14 mei 1940 het Duitse ultimatum overhandigd: geef u over, of uw stad wordt vernietigd. Rotterdam werd grotendeels vernietigd. Honderden verloren hun leven, duizenden hun huis, hun bestaan, het hart van hun stad. Vervolging, terreur, roof en honger volgden.

Maar ook direct: verzet. Vijf jaren later kwam de bevrijding.

Voorbijgangers, u staat waar Nederland werd gezet voor dreiging met vernietiging van Rotterdam en van andere steden. Toen die dreiging werd uitgevoerd, gaf Nederland zich over. Erasmus zei in 1517:

‘DE ONRECHTVAARDIGSTE VREDE IS BETER DAN DE RECHTVAARDIGSTE OORLOG’.

19. Jan Sonjéstraat

Sinds 11 oktober 2008 hangt hier een tweeluik waarin Erasmus figureert. Dit kunstwerk is op initiatief van een bewonersgroep in Delfshaven door beeldend kunstenaar André Smits vervaardigd. De bewonersgroep organiseert sinds 1991 allerlei activiteiten die de sociale en culturele diversiteit in de Jan Sonjéstraat omarmt. De schildering moest Erasmus, verschillende landen, culturen en godsdiensten symbolisch verenigen. Als oud-bewoner van de Jan Sonjéstraat doopte Smits zijn panelen 'Heel de wereld is mijn vaderland' verwijzend naar Erasmus'gedachtegoed.

20. Historisch Museum Rotterdam –

De Dubbelde Palmboom *(Voorhaven 12)*

Na grondige verbouwing en restauratie van het negentiende-eeuwse pakhuis in 1975 werd het gebouw in gebruik genomen als dependance van het Historisch Museum. Sinds 1996 wordt in De Dubbelde Palmboom het verhaal over Rotterdam toen en nu verteld. Op de begane grond bevindt zich een terracottabeeld van Erasmus (Rotterdam *1466) en Piet Hein (Delfshaven *1577) die elkaar de hand reiken: Rotterdam en Delfshaven zullen voortaan eendrachtig samen optrekken. Het beeld is, ter herinnering aan de annexatie van Delfshaven in 1886, vervaardigd door de Rotterdamse beeldhouwer L.P. Stracké.

Verder zijn hier te vinden in chronologische volgorde:

- Portret van Erasmus geschilderd door een anonymus naar Hans Holbein de Jonge, 1600/14. Volgens een oude (maar achterhaalde) overlevering aan Rotterdam geschonken door de stad Basel in 1532;
- Vroedschappenning(enkoker) (1689, zie nr. 11 voor afbeelding en beschrijving);
- Gegraveerd Kelkglas (1725/39), voorzijde: Apollo en de negen Muzen op de Parnassus met Pegasus, bomen, lauwerkrans, cello, cimbaal, dwarsfluit, lier, bazuin, triangel en spiegel, achterzijde: standbeeld van Erasmus binnen hekwerk. Boven en onder rondom doorlopend Latijnse teksten. De teksten doen vermoeden dat het glas voor de toenmalige Latijnse school werd gegraveerd;
- Majolica tegel (18^e eeuw), blauw op wit beschilderd tweemaal gebakken geglazuurd aardewerk, vervaardigd in Rotterdam, tafereel: standbeeld van Erasmus op voetstuk op gespikkelde ondergrond;
- Kop en schotel (1820-1840), beschilderd porselein, vervaardigd in Frankrijk; op de buitenwand van het kopje is de Grootte Markt met het standbeeld van Erasmus te zien, onder de voorstelling staat 'Le grand Marché à Rotterdam' (met spelfout);
- En tot slot: een van de schilderijen van de Grote Markt met het standbeeld van Erasmus door F.L. van Gulik, ca. 1870, marktkramen, paard en wagen en groentevrouwen verlevendigen de voorstelling; op de achtergrond de Laurenskerk.

21. Havenstraat 172 (ca 1888)

Ook het herenhuis 'Nooit volmaakt', Havenstraat 172, houdt de herinnering levend aan de vereniging van Delfshaven met Rotterdam. De ornamenten boven de deuren en ramen stellen van links naar rechts Erasmus, het wapen van Rotterdam, het wapen van Delfshaven en Piet Hein voor. De beide portretbustes maken duidelijk hoezeer Erasmus en Piet Hein verankerd waren in het historisch bewustzijn van de beide steden.

22. Plaquette

Erasmus Logo van Rotterdam *(Sint Jobskade 140 – Müllerpier)*

Aan de Sint Jobskade op de Müllerpier staat de beeldencollectie 'Sterke stad – Rotterdam door de eeuwen heen'. De collectie bestaat uit beelden en plaquettes van mensen die, volgens de beeldhouwer Willem Verbon, belangrijk zijn (geweest) voor Rotterdam. De meeste plaquettes zijn in 2001 in opdracht van Humanitas gemaakt als bijdrage aan de manifestatie Rotterdam Culturele Hoofdstad. In dat jaar kreeg de collectie een plaats op de Kop van Zuid, inmiddels is zij verplaatst naar de Sint Jobskade op de Müllerpier. Veertien plaquettes zijn tegen de gevel van het gebouw van Humanitas geplaatst; de overige twaalf aan de gevel van restaurant De Zingende Zeeleeuw. De plaquette getiteld 'Erasmus Logo van Rotterdam' hangt tegen de zijgevel van het restaurant, bij nummerbord 50 - 132. Op de ronde plaquette zijn in hoogrelief een Erasmuskop driekwart naar rechts gewend en een driemaster te zien. De bijbehorende tekst uitgevoerd in hoofdletters luidt:

ROTERODAMVM ERASMI VRBS PORTVS PRIMVS INTER PARES MMI

(Rotterdam, stad van Erasmus, eerste haven onder zijn gelijken 2001).

23. Metrostation Zuidplein

De wandschildering in het metrostation Zuidplein, op panelen van twee meter hoog en een totale lengte van 32 meter, werd in opdracht van de deelgemeente Charlois geschilderd door de Rotterdamse kunstenaars Jorge Kata Nuñez en Juan Heinsohn Huala. De wandschildering werd op 20 december 2007 onthuld, en is gebaseerd op het gezegde dat ook op de Bibliotheek Rotterdam is aangebracht (zie nummer 6). Het is een ode aan de culturele diversiteit, aan de ontmoeting en dialoog van culturen in het moderne Rotterdam.

24. Erasmus Universiteit Rotterdam

Campus Woudestein (Burgemeester Oudlaan 50)

In 1973 fuseerden de Nederlandse Economische Hogeschool en de Medische Faculteit tot Erasmus Universiteit Rotterdam. Het was nogal tegendraads dat de Universiteit de naam van een persoon kreeg, voor Nederlandse Universiteiten was dit ongebruikelijk.

Bij de hoofdingang van de campus aan de Burgemeester Oudlaan (bij eindpunt tramlijn 7) staat sinds 1998 een glasreliëf van 2 bij 2,5 meter met de titel *DE CIVILISATIE*. De beeldend kunstenaar Ad Haring heeft in reliëf een uit vlakken opgebouwd portret van Erasmus naar de gravure van Albrecht Dürer (1526) in een rechthoek van glasblokken gegoten.

Het ontwerp voor dit monument is gebaseerd op de in 1996 voor de EUR ontworpen plaquette *De civillitate*, die in transparant giethars is uitgevoerd. Het college van bestuur van de universiteit reikt de plaquette uit aan studenten die zich onderscheiden in de studie of op maatschappelijk gebied, of die een opvallende persoonlijke prestatie hebben geleverd. De titel van dit eerbewijs verwijst naar het eerder genoemde boekje van Erasmus *De civillitate morum puerilium – De beleeftheit der kinderlijcke zeden* uit 1530, een handleiding voor jongelui voor het aanleren van goede manieren. De plaquette is te vinden in de hal voor de aula in een van de drie vitrines.

Boven de ingang van de aula hangt een beeltenis van Erasmus, gemaakt door Charlotte van Pallandt. De bronzen plaquette is een geschenk van de stad ter gelegenheid van de officiële oprichting van de Erasmus Universiteit Rotterdam op 8 november 1973. Een tweede, zelfde plaquette is geplaatst in het Erasmus MC aan de Wytewaweg bij de ingang van het faculteitsgebouw.

Fotoverantwoording

De foto's van de locaties of objecten bij de nummers 2, 4, 6, 9, 12, 14, 15, 17, 18, 21, 22, 23 en 24 zijn gemaakt door Jan Klerks, Rotterdam.

De foto's van de objecten uit de collectie van het Historisch Museum Rotterdam (HMR) door Han van Senus, behalve de foto van het gegraveerde kelkglas.

1. H. de Keyser, bronzen standbeeld van Erasmus, 1622
(foto Arnoud Verhey, Rotterdam).
3. R. Offermans, Geboortehuisplaquette, 2007;
projectie van het geboortehuis in luchtfoto van de Laurenskerk en directe omgeving
(fotomontage René van der Schans).
5. Standbeeld van Erasmus te midden van ruïnes, mei 1940
(GAR Cat. nr. XXXIII 208).
7. G. van de Camp, Lof der Zotheid – Monument voor een ezel, 1988
(foto Wikifrits).
8. Hekbeeld en kopie van het hekbeeld van het schip De Liefde
(Maritiem Museum Rotterdam, inv. nr. 2845).
10. Standbeeld van Erasmus voor de Hollandsche Bank Unie van 1945-1963
(foto Tom Kroeze).
11. C.Jz. Snellinck, Stadsgezicht, fruit- en kaasmarkt bij maan- en kaarslicht met de
oorspronkelijke opstelling van het Erasmusstandbeeld op de brugbalustrade, 1650/60
(HMR inv. nr. 80156);
R. de Hooghe, gouden vroedschappening, 1689
(HMR inv. nr. 50415).
13. L. van Roode, Tegeltabelau, Erasmus te paard tussen Rotterdam en Basel, 1954.
16. C.E. Taurel, Erasmus op zijn sterfbed, ets naar het schilderij van H.A. van Trigt, 1879.
20. Anonymus, naar H. Holbein de Jonge, Portret van Erasmus, 1600/14
(HMR 10502);
gegraveerd kelkglas, 1725/39
(HMR inv. nr. 105);
majolicategel, met tafereel van het standbeeld van Erasmus, 18e eeuw
(HMR inv. nr. 5202);
kop en schotel, vervaardigd in Frankrijk, 1820-40
(HMR inv. nr. 7133);
F.L. van Gulik, De Groote Markt met het Erasmusstandbeeld, ca. 1870
(HMR, inv. nr. 10870).
24. Ch. van Pallandt, Erasmusplaquette, brons, 1973.

Colofon

Deze brochure is uitgegeven door de Stichting Erasmushuis Rotterdam ter gelegenheid van de Opening van het publiekscentrum van het Erasmushuis op 28 oktober 2008.

Samenstelling: Merel Blanc, Marion van Gennip, Gré Ploeg

Eindredactie: Lucy Schlüter

Vormgeving: Uit De Kunst! (Hum Hofman), Rotterdam

Drukwerk: Drukkerij Gramo, Rotterdam

Oplage 1e druk: 500 ex.

ISBN nr. 978-90-812142-3-0

© *Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd zonder toestemming van de copyrighthouder.*

Stichting Erasmushuis Rotterdam

De Stichting Erasmushuis Rotterdam streeft ernaar Erasmus een duidelijke en voor iedere Rotterdammer herkenbare plaats te geven in de beleving en, ook voor bezoekers, in het stadsbeeld van Rotterdam. Dit wordt bevorderd door het uitdragen van het gedachtegoed van Erasmus bij de Rotterdamse samenleving en daarbuiten.

De stichting organiseert hiertoe onder meer jaarlijks drie evenementen:

- 1 april: **Dag van de Lof der Zotheid**
- 11 juli: **Nacht van Erasmus. Herdenking van Erasmus' sterfdag in 1536**
- 28 oktober: **Dag van Erasmus. Herdenking van Erasmus' geboortedag in 1466**

Dit is de derde brochure in de reeks die onder auspiciën van Stichting Erasmushuis Rotterdam wordt uitgegeven. Oktober 2008

Eerder verschenen:

De plek waar eens de wieg van Erasmus stond, René van der Schans en Lucy Schlüter, 2007
Standbeelden van Erasmus in Rotterdam: 1549-2008, Lucy Schlüter (samenstelling), 2008

Stichting Erasmushuis Rotterdam

Grotekerklein 5

3011 GC Rotterdam

telefoon: 010 201 4545

e-mail: stichting@erasmushuisrotterdam.nl

internet: www.erasmushuisrotterdam.nl

Voor donaties:

Postbank 472 3426

HBU 451 222 628

ERASMUS
IN ROTTERDAM
2008

De opening van het Erasmushuis op 28 oktober a.s. maakt deel uit van de manifestatie 'Erasmus in Rotterdam'. Dit najaar herdenkt zijn geboortestad één van de grootste denkers uit onze geschiedenis.

Erasmushuis
Rotterdam